

Svetová a slovenská literatúra po roku 1945

- Americká literatúra:

- (Poézia) Beat generation – básnici – **Lawrence Ferlinghetti**
- Próza – spásiteľský prúd – **J. D. Salinger** – **Kto chytá v žite**

- Francúzska literatúra:

- Francúzska literatúra po roku 1945,
- **Poézia** – Paul Eluard, Jacques Prévert
- **Jacques Prévert:**
 - Básnik, textár, mnohé jeho básne boli zhudobnené (šansóny), hlavná téma jeho poézie je láska.
 - **Pre teba moja láska** – báseň – téma lásky, ide o lásku majetnícku, ktorá spúta človeka, čo nie je dobré, lyrický subjekt vyjadruje, čo všetko je schopný kúpiť, až sa dostaneme k slovám: reťaz, otrok, čo sú už symboly neslobody, spútanosti.
 - Forma básne: moderná poézia, rôzna dĺžka veršov, strofy samostatne nečlenené, chýba interpunkcia, takmer každá strofa začína veľkým písmenom, autor sa vyjadruje jednoducho a zrozumiteľne.
- **Próza:**
 - **A. de S. Exupéry:**
 - Autor bol počas 2. SV vojenským pilotom, v roku 1944 sa nevrátil z letu nad Korzikou.
 - **Malý princ** - „filozofická rozprávka pre dospelých“, útlá kniha, ktorú si autor aj sám ilustroval, detský čitateľ ju môže čítať ako dobrodružne rozprávanie pilota, ktorý havaruje na saharskej púšti a počas opravy lietadla sa stretáva s malým princom z ďalekej planéty.
 - Dospelý čitateľ v diele nájde podnetné myšlienky na zamyslenie. Námetom na úvahu môže byť veta z úvodu knihy: „Všetci dospelí najprv boli deťmi. (Ale málokto z nich si na to pamätá)“ Dieťa sa na svet pozerá inými očami, je úprimné, čisté, neskazené, má fantáziu, dospelý sa pozerá na svet materialisticky, príliš racionálne, zabúda sa pozeráť detskými očami.
 - **Existencializmus** – z latinčiny existencia – bytie, jestvovanie, je to filozofický a umelecký smer – skúma bytie človeka z hľadiska individuality a aj z hľadiska spoločenských vzťahov.
 - Zdôrazňuje slobodu človeka, život človeka je len jeho voľba.
 - Tento smer našiel uplatnenie aj vo fr. lit. – J. P. Sartre, A. Camus.
 - **Znaky existencializmu:**
 - Hraničná životná situácia – hranica života a smrti
 - Krátke časové rozpätie – max 24 hodín
 - Ponuré miesto
 - **J. P. Sartre:**
 - Filozof a spisovateľ, písal prózu a drámu, v roku 1964 mu bola udelená Nobelova cena, neprijal ju.
 - **Múr z rovnomennej knihy próz Múr**
 - Čítanka 4, s. 37
 - Rozbor prózy:
 - **Miesto deja** – väzenie
 - **Čas deja** – španielska občianska vojna (1936)
 - **Postavy** - Pablo Ibbieta – hlavná postava, Juan, Tom.

- **Dej:**
 - Postavy boli účastníci španielskej občianskej vojny, dostanú sa do väzenia, vypočúvali ich, nakoniec zistili, že to bol súd. Odsúdia ich na trest smrti.
 - Čakajú v cele pár hodín z večera do skorého rána, kedy sa má uskutočniť poprava.
 - Počas čakania sa u každého objavuje STRACH, no každý sa s ním vysporadúva rôzne – Juan – bol najmladší, takmer dieťa, plače, prosí, Tom – stále rozpráva, pomôci sa od strachu, Pablo – potí sa, správa sa z nich najracionálnejšie, so smrťou sa vyrovnáva. A tu prichádza nečakaná pointa – on prežije!!! Stal sa nechtiac zradcom, keď v skutočnosti chcel zachrániť svojho spolubojovníka R. Grisa, tak klamal, že sa nachádza na cintoríne, keďže sa Gris pohádal so svojim bratrancom a skryl sa na cintoríne. Pablo sa stáva nechtiac zradcom.
- **Forma diela:**
 - **literárny druh – epika**
 - **literárny žáner – psychologická poviedka.**
 - Znaký existencializmu:
 - Hraničná životná situácia – blízkosť smrti, racionálnosť ustupuje do úzadia, do popredia ide živočíšnosť, pudovosť, strach
 - Krátke časové rozpätie – niekoľko hodín
 - nečakaná pointa – absurdnosť, sloboda hlavného hrdinu je absurdná (nezmyselná), chýba vysvetlenie konania hrdinu (nevieme, kto presne je hlavný hrdina, ako ho zajali sa...).
 - Názov poviedky MÚR má konkrétny a symbolický význam:
 - Vychádzajúc z textu, **skutočný múr** oddeľuje väzenie od okolitého sveta, múr, pri ktorom popravovali väzňov,
 - **Symbolický múr** – oddeľuje slobodu od neslobody, múr, ktorý si stavajú ľudia medzi sebou – nekomunikujeme spolu, nerešpektujeme jeden druhého, žijeme vedľa seba a vlastne sami
- **Absurdná dráma (antidráma):**
 - Objavuje sa vo francúzskej literatúre v 50. rokoch 20. storočia, prejavil sa vplyv existencializmu, nihilizmu, obdobie spoločenských zmien, koniec 2. svetovej vojny, bezvýchodiskovosť sa premieta do nezmyselnosti bytia
 - Antidráma popiera klasickú drámu (znaky klasickej drámy) – teda v antidráme chýba súvislý dej, chýba zápleтка, motivácia konania postáv, komunikácia medzi postavami viazne, chýba rozuzlenie v závere diela, hrdinom je osamelý človek, ktorý nie je schopný komunikovať s okolím, s ľuďmi, jazyk nie je prostriedkom dorozumievania, dialógy sú nelogické
 - **S. Beckett:**
 - Prozaik, dramatik, nositeľ Nobelovej ceny, predstaviteľ antidrámy
 - **Čakanie na Godota:**
 - **Miesto a čas deja** – bližšie neurčené, nie je to dôležité, mohlo to byť kedykoľvek a kdekoľvek

- **Dejová línia:** Dej je oslabený, žiadne dekorácie, tuláci Vladimír a Estragon vedú chaotický rozhovor, čakajú na akéhosi pána Godota. Nevedia, či príde a kedy príde. Jediný dynamický moment je Pozzo – pán, ktorý vedie na reťazi otroka Luckyho. Pán je povýšenecký, otrok je pokorný. Prichádza chlapec, ktorý oznámi, že pán Godot nepríde dnes, ale až zajtra. V druhom dejstve je tá istá scéna, tie isté postavy, opäť čakajú na pána Godota. všetko je statické. Opäť sa objavuje pán Pozzo, je slepý a odkázaný na pomoc otroka. V závere sa divák dozvedá, že pán Godot nepríde. Realizácia divadelnej hry bola v rôznych divadlách rôzna a interpretácia literárnych kritikov bola tiež rôzna. Kto bol Godot? Možno Boh alebo alegória smrti, absurdnosť bytia, nádej, celoživotné čakanie na niečo (celý život človek na niečo čaká...zmena, láska), mnohé sa dá rovnako interpretovať ako v próze Múr (osamotenosť človeka hoci žije medzi ľuďmi, neschopnosť komunikácie, stávanie múrov...).

- **Francúzsky nový román (antiromán):**

- Francúzska literatúra, 50. roky 20. storočia, iniciatíva skupiny spisovateľov, ktorí zaviedli nové prvky (znaky) v próze.
- Antiromán popiera znaky klasickej prózy – autori písali racionálne, bez toho, aby uplatňovali fantáziu, dialógy sú dominantné, vnútorný svet postavy nie je dôležitý, preto nepoužívajú vnútorný monológ.
- Autori využívajú nový typ rozprávača (oko kamery – objektívne zachytiť to, čo je zrakom možné zachytiť). Postavy sú často bez mena, pohybujú sa v bližšie neurčenom čase a priestore. Dej je oslabený, záver v klasickej próze je rozuzlenie, v antirománe je to spochybnenie.
- **A. R. Grillet**

- **Nemecká literatúra:**

- **Dráma:**

- Epické divadlo – divadelná hra s novými prvkami (hru prerušujú komentáre autora, obsahuje piesne, má premietanie na zadnú stenu)

- **Anglická literatúra:**

- Rozhnevaní mladí muži/ľudia – 50. roky 20. storočia
- Vyjadrovali nespokojnosť mladej generácie poznačenej vojnou
- **J. Osborne - Obzri sa v hneve** – dráma
- **J. Braine – Miesto hore** – próza

- **Talianska literatúra:**

- „Neorealizmus“ – kinematografia
- **P. P. Pasolini – Búrlivý život** – román
- **A. Moravia – Rimanka** – román, **Vrchárska** – román

- **Ruská literatúra:**

- **Perzekúcia** (prenasledovanie) autorov za iný názor
- **Rehabilitácia autorov** – očistenie mena a návrat časti pre prenasledovaných (po skončení režimu)
- **Gulag** – pracovné tábory na sibíri v Rusku, zatvárali tam nepriateľov režimu
- **Emigračná literatúra** – utiekli zo svojej krajiny (väčšinou na západ z východného bloku)
- **Disidentská literatúra** – autori ktorí ostali, lebo nemohli emigrovať z nejakého dôvodu (a boli odporcami režimu), boli prenasledovaní tajnou službou na každom kroku
- **B. Pasternak – Doktor Živago** – román – nemohol vyjsť v Rusku, vyšiel v Taliansku, dostal za neho Nobelovu cenu ktorú prevzal po jeho smrti syn (v r. 1989)
- **A. Solženicyn – Jeden deň Ivana Denisoviča** - novela, **Suóstrovie Gulag** – veľkolepé dielo, prvé dielo ktoré dalo svetu vedieť o Gulagoch
- **Samizdat** (sám vydávať) – zakázané texty, častokrát vznikalo vo väzniciach, šírilo sa to z ruky do ruky ľuďom s rovnakým názorom
- **Tamizdat** (niekde vydávať) – diela ktoré nemohli vyjsť doma ale na západe vyšli

- Slovenská literatúra po roku 1945:

- **Metóda socialistického realizmu** – jediná, ktorá bola povolená, uplatňuje sa aj ona, oslavuje režim
- **Téma SNP** (29. august 1944) – v rámci 2. sv. vojny, mnohí spisovatelia boli súčasťou povstania
- **r. 1945** – porážka fašizmu, obnovenie ČSR, to sa prejavilo v snahe obnoviť pluralitný a demokratický charakter literatúry a kultúry spred 2. svetovej vojny,;
- Tesne po vojne vzniká **priečinková poézia**
 - Má protifašistické zameranie, tieto diela vznikli počas 2. svetovej vojny
 - Básne reagujú na vojnové utrpenie a pod.
- V literatúre tesne po vojne dominovali: naturizmus, nadrealizmus, katolícka moderna
- Povojujové Československo sa orientovalo na ZSSR, čo sa prejavilo aj v smerovaní povojnovej kultúry a umenia – prijatie **socialistického realizmu ako tvorivej metódy**
- **Február 1948 – koniec plurality a demokracie v ČSR**, umenie a kultúra sa nevyvíjali spontánne, ale direktívne, kontrolu mala komunistická strana, **literatúra začala plniť funkciu agitačnú, propagačnú a ideologickú**; boli zoštatnené všetky konfesijné a súkromné vydavateľstvá, zanikli liberálne a nábožensky orientované noviny a časopisy
- Spisovatelia na túto situáciu reagujú rôzne – niektorí prijali metódu soc. realizmu, niektorí ju odmietli – **odmlčali sa alebo odišli do exilu** J. C. Hronský, R. Dilong...; mladí autori mali problém vstúpiť do literatúry – R. Jašík, M. Rúfus...
- **2. polovica 50. rokov – uvoľnenie politickej situácie/po XX. zjazde komunistickej strany Sovietskeho zväzu/ubúda schematických diel, do literatúry vstupujú mladí autori – M. Rúfus, M. Válek, V. Šíkula...;** mladí autori sa združujú okolo časopisu Mladá tvorba /1956 – 1970/;
- **Začali sa vydávať diela tzv. úpadkovej buržoáznej literatúry** – existencionalistov – A. Camusa, J. P. Sartra, neorealizmov - A. Moraviu, predstaviteľov francúzskeho nového románu, dielo F. Kafku, B. Pasternaka,
- **August 1968 – dejinný zlom, príchod vojsk Varšavskej zmluvy – nasleduje obdobie normalizácie a konsolidácie**, čo v skutočnosti znamená väčší vplyv komunistickej strany a zhoršenie pomerov, spisovatelia sú prenasledovaní, emigrujú - L. Mňačko..., zanikajú literárne časopisy; koniec pluralitnej orientácie slovenskej literatúry;
- **80. roky** – postupné zmeny vplyvom udalostí v európskych krajinách so socialistickým režimom, nepriaznivé pomery sa postupne uvoľňujú, začína vychádzať Literárny týždenník, Dotyky;
- **17. november 1989** – pád totality, nástup demokracie, **obnovuje sa pluralitný charakter literatúry a kultúry**, vznikli viaceré spisovateľské zoskupenia, časopisy, vznikli súkromné vydavateľstvá, začali sa prekladať diela, ktoré dovtedy nemohli vychádzať;
- Kultúra a literatúra sa okrem pozitívnych vplyvov otvorila aj negatívnym vplyvom – brutalita, gýč, sex... – **komercionalizácia**; skutočnú hodnotu tvorby ukáže čas;

- **Poézia:**
 - **J. Kostra, P. Horov, A. Plávka** – regionalisti (téma domova, rodného kraja), každý bol z iného regiónu
 - **M. Rúfus – Modlitbičky, M. Válek** – Téma človeka ako jednotlivca (Rúfus – človek rustikálny/tradičný, Válek – človek moderný)
 - **Pop-poézia:**
 - V slovenskej poézii v 70., 80. a 90. rokoch a aj v súčasnej poézii sa objavujú rôzne skupiny autorov a taktiež jednotlivci.
 - **Poppoézia** – autori ktorí sa svojou básnickou tvorbou podieľali na vytváraní slovenskej populárnej hudby
 - Objavila sa v 60. rokoch 20. storočia – vzniká populárna hudba, bolo treba vytvárať texty piesní, čo sú v skutočnosti básne, vzniká textárska tvorba
 - **Kamil Peteraj, Boris Filan** – dve významné osobnosti stojace na začiatku poppoézie
 - **K. Peteraj** – autor básnických zbierok, ako textár sa podieľal na vydaní LP platní skupín a spevákov – Prídy, P. Hammela, M. Žbirku, M. Gombitovej
 - **B. Filan** – pôsobil výlučne ako textár, podieľal sa na vydaní LP platní skupín a spevákov – Prúdy, Elán (autor hitov: Stučková, Zaľúbil sa chlapec)
 - Ďalší slovenskí textári: D. Mikletič – texty pre skupiny Banket a Vidiek, M. Sarvaš – texty pre Tublatanku, P. Uličný – texty pre Banket, Team a pre P. Haberu, ďalší textári D. Hevier, J. Urban
 - V súčasnosti, hoci je trend počúvať zahraničnú hudbu, máme na Slovensku početné zastúpenie spevákov, speváčok a skupín, mnohí z nich si píšu vlastné texty
- **Próza:**
 - **F. Hečko:**
 - **Román Červené víno** – generačný a sociálny román (lebo zachytáva 3 generácie rodiny vinohradníkov)
 - **Román Drevená dedina** – typické dielo socialistického realizmu, rieši sa v ňom téma zakladania družstiev, typické schematické dielo (písané podľa schémy, formy)
 - **D. Tatarka:**
 - Disident
 - Spisovateľ, ktorý v roku 1968 v Auguste vyjadril kritiku proti vstupu Varšavských vojsk, stal sa disidentom, bol vylúčený zo zväzu autorov
 - **Román Farská republika**
 - **R. Jašík – román Námestie sv. Alžbety** – príbehom lásky 2 mladých ľudí rieši židovskú tému na Slovensku (podobné dielo Peter a Lucia)
 - **V. Mináč** – významný predstaviteľ slovenskej **esejistiky** (esej – duchaplné napísaná úvaha na odbornú tému)
 - **Dúchanie do pahrieb** – jedno zo základných diel slovenskej esejistiky, v ktorom rieši otázky slovenského národa – svojbytnosť, dejiny, Téma SNP
 - A. Matuška sa vyslovil že Mináč je „slovenská statočná papuľa“ – znamená, že autor nič neprikrášľuje, je prísny v hodnotení činov ľudí alebo historických faktov
 - **A. Bednár** – novela **Kolíška** (Obsahuje retrospektívu – pohľad naspäť)
 - **L. Ťažký** – román **Amenmária samí dobrí vojaci**
 - **F. Švanter** – **Život bez konca**
 - **Ladislav Mňačko** – román **Smrť sa volá Engelchen**, román **Ako chuť moc** (pamflet/hanopis – kritika spoločnosti, obsahuje retrospektívu cez spomienky fotografa)
- **Súčasná slovenská próza:**
 - **H. Ponická, M. Ferko, A. Hykisch, J. Blažková, V. Šikula, A. Chudoba, J. Johanides, R. Sloboda, L. Ballek, P. Jaroš, J. Lenčo, P. Vlčkovský, D. Dušek, D. Mítana**

- **Dráma:**
 - Postupne vznikajú ďalšie kamenné divadlá
 - Nadväzovala na **medzivojnovú drámu**
 - **Realistická dráma**
 - **Socialistická dráma** – využívala tému socialistického realizmu
 - **Existenciálna dráma** – **Ivan Bukovčan - Kým kohút nezaspieva**
 - **70. roky 20. storočia** – vznik autorských divadiel (malé divadlá ktoré si sami tvoria divadelné hry)
– **Divadlo Lasica + Satinský (1968 - 1970), Radošinské naivné divadlo**
 - **Š. Králik, P. Larvaš,**